

FRANTIŠEK KUNETKA:*MYSTERIUM PASCHALE. STUDIE**K LITURGII VELIKONOČNÍHO TŘÍDENÍ**(Brno: CDK 2023, 247 stran, ISBN 978-80-7325-567-1)*

Další kniha z pera významného českého liturgika je strhujícím čtením o obřadech Zeleného čtvrtku, Velkého pátku, Bílé soboty a Velikonoční vigilie, která nadchne nejen teologa, ale i každého zájemce o liturgii. Je velkým přínosem publikace, že se nejedná o deskriptci liturgie těchto dnů, ale jak říká podtitul knihy, je to studie k liturgii velikonočního třídění. Tato publikace, která se skládá z pěti vzájemně propojených částí – oddílů, chce přispět k hlubšímu pochopení obřadů těchto dnů. Spojujícím tématem je *Mysterium paschale*, tajemství Kristova utrpení, smrti a vzkříšení se v liturgickém slavení nás bezprostředně dotýká, jeho pascha – přechod je naší paschou. Autor je velmi dobře obeznámen s touto tematikou a již dříve výsledky svého studia liturgie velikonočního třídění publikoval v odborných časopisech, jak sám uvádí v úvodu knihy. Cílem bylo tyto jednotlivé studie propojit, rozvinout a obohatit o nové liturgické a patristické texty, čímž vznikl ucelený pohled na liturgii těchto dnů.

Jak jsem již naznačil, kniha je rozdělena do pěti částí, kdy první historická studie je určitým uvedením do počátků slavení Velikonoc, kdy mnohé rituální formy starověku a raného středověku rezonují v liturgii těchto dnů. Následující studie lze rozdělit do dvou skupin, první se soustředí jen na některé liturgické aspekty Zeleného čtvrtku a Velkého pátku, druhá nabízí ucelený pohled na liturgii Bílé soboty a Velikonoční vigilie.

První část s názvem „Počátky slavení křesťanské paschy“ nejen nabízí diskuzi ohledně termínu velikonoc a vývoje rituálních forem v křesťanském starověku, ale především formování základního teologického konceptu Velikonoc a potažmo každé liturgické formy. Velikonoce jsou svátkem Krista, slaví se Paschální mysterium, ale i Boží *oikonomia* spásy skrze anamnetické konání. Tento historický exkurz dává zazářit jednotě liturgie těchto tří dnů, která představuje třídění jako *totius anni liturgici culmen*.

Autor z liturgie Zeleného čtvrtku vybral jen obřad umývání nohou, který podrobil důkladnému historicko-liturgickému rozboru. Významný je teologický rozbor tohoto obřadu ať v kontextu *mandatum fratrum* (*pauperum*) nebo jako *exemplum humilitatis*. Obřad umývání nohou je nejen napodo-

bením Kristova jednání (služby), ale je i svědectvím o jeho existenčním následování. Takto tento obřad chápe i současný papež František, který v dekretu *In Missa in Cena Domini* (2016) upravil podmínky pro účastníky tohoto obřadu, aby tak byl vyjádřen jeho plný význam.

V dalším oddílu této publikace se autor soustředí na obřad přijímání v liturgii Velkého pátku, kdy jeho počátky klade do 8. století v souvislosti v Římě známou byzantskou postní praxí liturgie předem posvěcených darů. Je třeba si uvědomit, že v Římě v té době bylo mnoho byzantských komunit a farností (Santa Maria in Cosmedin, Anastasis, S. Alexio, S. Prassede, Santa Maria in Aracoeli ...) a informaci z *Ordo romanus* 23 ohledně možnosti přijímat eucharistii v jiných římských kostelích, je možno chápat jako odkaz na praxi těchto komunit. Do diskuze ohledně spojení eucharistie s obřady Velkého pátku by přispěl i pohled do liturgické praxe některých reformovaných církví, které v tento den slaví Večeři Páně. Velmi zajímavý a pastoračně podnětný je i autorův návrh na možné alternativní uspořádání jednotlivých částí Velkopátečních obřadů, které by neobsahovalo přijímání eucharistie, a více by odpovídala celko-

vé charakteristice tohoto dne, kdy tématem je *passio Domini*.

Za nejprínosnější považují oddíl o Bílé sobotě, kde je čtenáři představena celá série liturgických rituálních forem, přičemž většinou je tento den stále vnímán jako aliturgický. Autor velmi pregnantně představuje teologický obsah tohoto dne a následně přistupuje k popisu liturgických forem a možností jejich slavení. Byl by přínosem konkrétní návrh propojení jednotlivých hodiniek Denní modlitby církve a liturgie slova, jak tuto možnost autor zmiňuje s odvoláním na oficiální dokumenty církve (s. 138).

Poslední část se věnuje slavnosti velikonoční vigilie, kdy autor dává již v úvodu tohoto oddílu podněty pro současnost. Nabízí dvě verze velikonoční vigilie s ohledem na slavicí společenství (delší a kratší), kdy připouští možnost slavení vigilie v neděli ráno před svítáním (s. 153). Při této možnosti je třeba se zamyslet, zda se jedná opravdu o vigiliu – bdění, či je to mše z neděle Zmrtvýchvstání Páně slavená před rozedněním? Následný teologický, historický a liturgický rozbor jednotlivých částí vigilie je velmi důkladný, promyšlený a tematicky ucelený.

Pozoruhodná je práce s prameny, vyváženost a přímočarost

textu i jeho literární kvalita, což umožní každému se v něm velmi dobře orientovat. Publikaci by možná prospělo určité „závěrečné zhodnocení“ s možným doporučením o promýšlení nastíněných otázek, jak v oblasti akademických disputací, tak i konkrétní liturgické praxe. Autor uvádí v poznámkovém aparátu velké množství bibliografie a pramenů, přesto by někteří čtenáři uvítali závěrečný bibliografický seznam pro rozšíření a doplnění traktovaných témat.

Kniha českého čtenáře uvádí do liturgie velikonočního třídění, odkrývá důležitá teologická témata a historické realie, které stojí na jejím pozadí. Text nejen seznamuje s paschální teologií obsaženou v liturgických formách, ale může být i inspirací k diskusi a formování vlastní liturgické praxe jednotlivých komunit. Také vydání v Brněnském Centru pro studium demokracie a kultury je chvályhodné, neboť odpovídá jeho poslání a představuje teologii i liturgii jako kulturní fenomén v českém prostředí. Kniha není jen odbornou publikací či studijním materiálem, ale i impulsem k důkladnějšímu promýšlení liturgie a prožívání obřadů velikonočního třídění, což jí přejeme a autorovi vyslovujeme velké poděkování.

Pavel Kopeček

ANABELA KATRENIČOVÁ:

VIRGO, UXOR, VIDUA: PANENSTVO, MANŽELSTVO A VDOVSTVO V UČENÍ AURÉLIA AUGUSTÍNA

(Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2021, 292 stran, ISBN 978-80-574-0041-7)

Najnovšia publikácia košickej klasickej filologičky Anabely Katreničovej, ktorá je inak známa ako prekladateľka novo-latinského autora Jána Jambora z Rožňavy¹ a spoluautorka učebnice biblickej latinčiny,² je venovaná trom spisom svätého Augustína pojednávajúcim o otázkach panenstva, manželstva a vdovstva: *De sancta virginitate*, *De bono coniugali* a *De bono viduitatis*. Rozdelená je na dve rovnocenné časti, z ktorých prvá má podobu monografie, zatiaľ čo druhá je venovaná slovenskému prekladu uvedených Augustínových spisov.

Monografickú časť svojej publikácie autorka začína podrobným popisom postavenia žien v starovekom Ríme, pričom sa opiera aj

1 Anabela KATRENIČOVÁ, *Ján Jambor z Rožňavy: O strážení piatich zmyslov*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2019, 170 s.

2 Anabela KATRENIČOVÁ – Róbert LAPKO, *Lingua Latina Biblica: vysokoškolská učebnica biblickej latinčiny*, Košice: Vienala s.r.o., 2017, 270 s.

o názory popredných gréckych a rímskych filozofov. Pokračuje spoločenským postavením ženy podľa Starého a Nového zákona dostávajúc sa až k názorom ranokresťanských autorov žijúcich pred Augustínom. Najväčšiu pozornosť pritom venuje svätému Hieronymovi a Ambrózovi. Nasleduje hlbkový rozbor Augustínovho chápania podstaty panenstva, manželstva a vdovstva, ktorému nechýba ani príslušný historický kontext, ani početné citácie hlavných myšlienok autora v latinskom originály. Absentuje síce štylistická analýza daných diel, ale tá ani nebola cieľom autorkinej práce. Doplniť by sa však na niekoľkých miestach mohol (inak veľmi bohatý) poznámkový aparát, a to napríklad citovaním pasáže, v ktorej Livius spomína odsúdenie Vestálky Postumie pre jej „premúdrelosť“ (s. 23), uvedením prepisu slova, ktoré sa v hebrejčine tak explicitne používa na označenie manželstva (s. 43) či stručnou zmienkou o tom, kto boli Tekla a Krispín (s. 179).

Druhá polovica monografie je venovaná slovenskému prekladu spomenutých Augustínových diel sprevádzanému autorkou pridanými nadpismi jednotlivých podkapitol významne uľahčujúcimi orientáciu v texte. Samotný pre-

klad je významovo správny a autorka sa darí napodobniť pútavosť Augustínovho kazateľsky zafarbeného literárneho štýlu do takej miery, že čitateľ chvíľami zabúda na to, že sa jedná „len“ o preklad a nie o originál. Výsledný dojem však môžu kazíť isté miestami sa vyskytujúce štylistické nedostatky. Niektoré slovné spojenia sú preložené snád až príliš doslovne. Napríklad, namiesto slov „s jeho pomáhajúcou milosťou“ (*adiuvante eius gratia*)³ bolo možné napísať „s pomocou jeho milosti“ (s. 176) či pleonazmus „bedlivou ostrážitosťou“ (*sobria vigilantia*)⁴ mohol byť preložený „veľkou ostrážitosťou“ (s. 238). Snaha verne napodobniť autorovu spleť skladbu vety zase miestami spôsobuje, že niektoré syntaktické konštrukcie môžu v slovenčine vyzeráť neprirodzene. „Či nie je veľká vec byť malým, aby sa stalo, že sa dá učiť len od teba, ktorý si taký veľký?“ (s. 170)⁵ alebo „Avšak vďaka Pánovi panenstvo tvojho potomstva nahradilo stratu tvojho panenstva, keďže si porodila, čo si nechcela,

3 CSEL 41, *De sancta virginitate*, XLI. 42.

4 CSEL 41, *De bono viduitatis*, XIV. 18.

5 „Itane magnum est esse parvum, ut nisi a te, qui tam magnus es, fieret, disci omnino posset?“ CSEL 41, *De sancta virginitate*, XXXV. 35.

aby sa stalo“ (s. 232).⁶ Pritom by stačila len malá úprava ako napríklad: „...byť malým, aby sa dalo učiť len o teba...” či „...keďže si porodila, hoci si nechcela, aby sa tak stalo.“ Občas tiež možno naraziť na pasáž, ktorej význam nie je bez kontaktu s originálom celkom zrejmý, ako napríklad „Pripustíme teda že, v Božom dome budú predpovedaní tí, ktorí sa urobili neschopnými manželstva na tele...” (s. 158)⁷ či „...treba hovoriť o takých veciach, ktorými ju (zdržanlivosť) milujú, chápu a o ktorých už uvažovali zasnúbiť sa...“ (s. 244).⁸ Odhliadnuc od týchto čiastkových nedostatkov sa však jedná o vydarený preklad diel, ktorých prekladateľskú náročnosť neradno podceňovať.

Bibliografia je nadmieru bohatá. Autorka vo veľkom využíva pôvodné pramene, a to tak anticke, ako patristické, pričom v rámci patristickej literatúry nevynechá-

va ani literárnu produkciu napísanú v gréckom jazyku. Rozsiahly súpis sekundárnych zdrojov zahŕňa aktuálne diela v anglickom, nemeckom, francúzskom, talianskom, ba aj v španielskom jazyku, čo však rozhodne neznamená, že by autorka opomenula domáce práce česko-slovenské. Tie totiž majú v jej bibliografii patričné zastúpenie. Vytknúť snáď možno len chýbajúcu zmienku o existencii (či neexistencii) starších českých či slovenských prekladov daných Augustínových diel z rúk iných autorov a tiež drobné formálne nedostatky pri bibliografickom zápise niektorých použitých diel (občasné nepoužitie kurzívy či vynechanie krstného mena).

Publikácia je patrične vybavená výstižným trojjazyčným (slovensko-francúzsko-anglickým) záverom, menným a vecným registrom, zoznamom biblických citácií, komentárom k prepisu vlastných mien a edičnou poznámkou.

Ako celok predstavuje podnetnú a vyváženú kombináciu vedeckej a prekladateľskej činnosti autorky.

Viktor Wintner

6 „Gratias autem domino, quoniam peperisti quod non esse voluisti et virginitas prolis tuae compensavit dispendium virginitatis tuae.“ CSEL 41, *De bono viduitatis*, VIII. 11.

7 „Ut concedamus in domo dei praedictos futuros eunuchos secundum carnem...” CSEL 41, *De sancta virginitate* XXIV. 24.

8 „...talía mihi tamen video esse dicenda, quibus eam diligant et arripiant et quae adhuc nubere cogitabant.“ CSEL 41, *De bono viduitatis*, XIX. 23.

ALEŠ OPATRŇÝ:

PASTORÁLNÍ TEOLOGIE VČERA, DNES
A ZÍTRA

(*Bibliotheca theologica* 10, Červený
Kostelec: Pavel Mervart, 2023, 188
stran, ISBN 978-80-7465-602-6)

Aleš Opatrný (1944) je římskokatolický kněz, teolog, autor duchovní literatury a vysokoškolský pedagog. V minulosti zastával funkci probošta Kapituly svatého Petra a Pavla na Vyšehradě, v letech 1991–2004 pak vedl Pastorační středisko pražské arcidiecéze. Tématu pastore a pastorální teologie se věnuje dlouhodobě (např. tituly *Pastorace v postmoderní společnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001; *Cesty pastore v pluralitní společnosti*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006; *Pastorální teologie pro laiky*, Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017 aj.).

Nejnovější kniha *Pastorální teologie včera, dnes a zítra* je rovněž dedikována tématu pastore. Pastorální teologii pak Opatrný rozumí především teologii svěbytného druhu zájímající se o současného člověka. Pastore pak musí nabývat rozměru ekleziálního i individuálního. Dílo je svým původcem charakterizováno jako mozaika vhlédů a podnětů (nikoliv jako komplexní suma funkčních návo-

dů ze světa ideálního) k možnosti nového propojení obsahu křesťanské věrouky a současných dynamických reálií ve světě skutečném.

Témata, která autor svému čtenáři v publikaci přibližuje, představují situaci křesťana v současné euroamerické civilizaci, oblast rodiny a výchovy i trvalý úkol křesťanů prohlubovat křesťanskou identitu a současně žít v pluralitě. To vše je pak propojeno s charakteristickými proměnnými dnešní doby, které zastupují sekularita, pluralita, individualita a modernita. Kniha akcentuje především aktuální situaci pastorální praxe, i když jsou zde také stručně nastíněny historické milníky významné pro tuto oblast. Celou problematiku pak Opatrný nahlíží prizmatem nového pastoračního paradigmatu aktuální praxe inspirované dokumenty II. Vatikánského koncilu (nejen pastorální konstituce *Gaudium et spes*, ale i dogmatická konstituce o církvi *Lumen gentium*) a současnými texty papeže Františka.

Kniha Opatrného vychází především z principů otevřenosti k dialogu, spolupráce pastorální teologie s dalšími (nejen akademickými) obory a koncepce pastore na základě parametrů aktuální doby, náplně věrouky a potřeb i schopností současných křesťanů. Obohacením je pak jistě autorovo

využití dat od socioložky Dany Hamplové, stejně tak jako poměrně detailně strukturované pojednání o problematice řízení v církvi. Právě bez této zmíněné kapitoly by knize scházel jeden z klíčových mostů k reálnému propojení teorie s praxí.

Přínosy, které kniha zprostředkovává čtenáři, představují zejména Opatrného apely k pravdivému náhledu na pozici křesťanství ve světě, a to s akcentem na porozumění životu současníků a přibližování, ovšem nevyprazdňování, evangelia v různých typech situací. Církev se musí ujmout role „církve vycházející“, tedy vstřícné k potřebám ostatních, ale zároveň poskytující svobodu volby, tj. např. nepředjímat agnostiky za potenciální křesťany i upravit svůj jazyk pro ty, kteří obsahu křesťanského náboženství i vlastní liturgie zcela nerozumí. Jako následováníhodný příklad je uveden apoštol Pavel i papež František společně s obrazem Ježíše Krista jako dobrého pastýře, jehož dobrovolné následování přirozeně naviguje pastory i jejich svěřence.

Za mírnou nevýhodu knihy pak lze považovat obsáhlost textu věnovaného teoretickému zázemí celé problematiky, který tak dominuje nad textem pojednávajícím o možnostech skutečně realistických aktivit v dnešní pastoraci.

Tato struktura ovšem odpovídá avizovanému záměru autora pojmut dílo jako soubor podnětů, nikoliv konkretizovaných návodů. Publikace čtenáři však zaručeně přdestře své zásadní poselství, že pravdy víry jsou stabilní, zatímco pastorální teologie i pastorační praxe se v průběhu let mění v souladu se společenskými změnami, na něž musí příhodně reagovat.

Eva Karina Brožová

ALOIS JOH. BUCH – JOSEF FREITAG (ED.):

*AUSBILDUNG UND DIENST KÜNFTIGER
PRIESTER. HERAUSFORDERUNGEN
– VERGEWISSERUNGEN
– PERSPEKTIVEN*

*(Freiburg – Basel – Wien: Herder,
2022, 311 stran, ISBN 978-3-451-
-39245-0)*

Současné žádoucí podoby formace kněží pro budoucnost reagují na klesající počty kandidátů kněžství. Rovněž zohledňují jejich osobní situaci v soudobém kulturním a sociálním kontextu. Příkladem může být *Studijní dům svatého Lamberta* v Německu nacházející se na zámku Lantershofen v Porýní. Interdiocézní vzdělávací a studijní centrum je určeno pro

tzv. *pozdní povolání* a v současné době je jedním z největších seminářů v německy mluvících zemích. Recenzovaná kniha vznikla z podnětu a ze zkušenosti tohoto semináře shrnutých do úvah o povolání, poslání a službě kněží. Podle autorů vyžadují zvláště pozornost ze dvou důvodů: a) z nutnosti zohlednit současnou dynamiku vývoje církve samé *uvnitř*; b) z naléhavosti promýšlet budoucnost víry a církve, tedy v oblastech jejich budoucího působení *vně*. Německá zkušenost patří nedílně k naší. Přináší s sebou nárok důkladné a zásadní reflexe přeci i pro nás, nejen pro Německo. Mnohé podněty již jen z prostého důvodu jsou inspirující i pro naše domácí prostředí, které ve vlivu hospodářském a kulturním Německa je. Publikace si klade za cíl přispět do diskuse důkladnějším objasněním jednotlivých fází a rovin formace. Úvod knihy upozorňuje na nezbytnost zevrubného promýšlení úseků a stupňů ve formačních programech seminářů nepostradatelných, a nepřímo též ukazuje potřebnost vždy znovu upřesňovat obsah kvalifikace představených a členů formačních týmů. Pečlivost, přesnost, zevrubnost, obšírnost charakterizují zde shromážděné studie problematiky formace. Odklání se od pojetí preferující výlučně psychologie,

jak je dnes vědecky pěstována. Ta je ohledně duchovní formace stále spíše v plenkách, má-li vůbec vstoupit do prostoru formace spirituální (Božího utváření povolání, s nímž člověk spolupracuje). Nemůže mít rovnocenné postavení se spiritualitou a teologií, k nimž je na prvním místě disciplínou pomocnou. Hovoříme o umění formace. a umění je přece jen něco více než empirické výsledky klinických zkoušek, uvědomíme-li si stěžejní bázi života založeného na vzkříšení. Dar kněžství je zde kvůli tomuto životu. Editor knihy říká: „Vzhledem k nápadným změnám ve společnosti, náboženstvích a církvi a v jejich vzájemných vztazích lze doufat, že zde předložené diskuse přispějí k dialogu a porozumění o nezbytných inovacích perspektivní kněžské služby a jí formované kněžské formace.“ (s. 8)

Na sepsání knihy se podílelo šestnáct autorů, kteří rozvinuli tato témata: *Formace a služba budoucích kněží: fenomény a kontexty* (s. 9–32; Alois Joh. Buch); *Nové vymezení diakonického rozměru kněžství* (s. 33–54; Klaus Baumann); *Stát se knězem v církvi citlivé na budoucnost* (s. 55–68; Siegfried Kleymann); *Navštěvovat školy žen. Přínos žen v kněžské formaci* (s. 69–87; Margit Eckholt); *Mluvíme o sexualitě. Upřímné zacházení se sexualitou*

v kněžské formaci (s. 88–100; Wunibald Müller); *Kněží pro církev, která je jiná* (s. 101–118; Martin Werlen); *Zpochybňování a ospravedlňování služby církve svátostmi* (s. 119–140; Joseph Friday); *Povolání kněží ke službě vedení a posvěcující v participativní církvi* (s. 141–155; Jürgen Werbeck); *Kněz jako homo theologicus?* (s. 156–170; Józef Niewiadomski); *Živá spiritualita. Cesty a profily* (s. 171–193; Paul Deselaers); *Literární obrazy kněží v současných převratných dobách* (194–214; Michael Sievernich SJ); *Poslání – kam a komu? Kněží jako postsekulární experti na náboženství* (s. 215–229; Hans-Joachim Höhn); *Formování osobnosti – být knězem jako osobnost, společenská a veřejná existence* (s. 230–247; Ursula Nothelle-Wildfeuer); *Odvaha k identitě role. Proč čistá formace osobnosti již nestačí pro kněžství vhodné pro současnost?* (s. 248–270; Matthias Sellmann); *Rozmanitost a identita jako úkol kněžské formace* (s. 271–286; Volker Malburg); *Být knězem v synodální církvi* (s. 287–301; Stephan Ackermann).

Pokud čteme jednotlivé příspěvky postupně, brzy si uvědomíme, že je sjednocuje základní myšlenka. Sdílí ji – tím či jiným způsobem – všichni autoři: Kněžská služba, celá příprava, všechny nezbytné, různorodé a vzájemně propojené fáze a podoby formace,

jsou úzce spjaty s dějinami a současností katolické víry, církve a teologie, s posláním a událostmi uvnitř církve, s chápáním církve sebe samé a její svátostnou a institucionální podobou. Tato spjatost tvoří budoucí podobu kněžství. Bude tvořit sepětí lidské existence zítřka s kněžstvím. To je ovšem ve svém věroučném obsahu neměnné, avšak ve svých formách přece jen nové. Proto je zde na stole otázka kontinuity tvůrčího ujištění ze strany církve. a také akceptaci daru služebního kněžství uprostřed Božího lidu. Znejišťování kněžství (teologické, profesní, mediální) žádá důkladnou odpověď. Proto je nutná tvůrčí (= *reorientační*) teologická reflexe, která obsahuje věrnost tomu, co Boží lid uchovává prostřednictvím tradice před budoucností, do které ji Pán zve. Vzhledem k současným okolnostem v církvi i teologii to platí nevšedním způsobem i dnes, a to přinejmenším ve dvou směrech: Na jedné straně *směrem dovnitř*, totiž při rozlišování hierarchického či služebního, *svátostného kněžství* (*sacerdotium ministeriale / hierarchicum*) a *všeobecného kněžství* (*sacerdotium commune*) všech pokřtěných věřících v Krista; jedno i druhé je svázáno s jediným kněžstvím Ježíše Krista (*Summus Sacerdos et unus mediator*), což ovšem má vliv na životní styl křesťanů a poslání círk-

ve; na druhé straně do jisté míry i *směrem navenek*, nakolik je třeba vždy historicky utvářené *svátostné kněžství* nově blíže určit v jeho současných okolnostech a podmínkách, přesněji s ohledem na konkrétní, v církvi prožívané kněžství v dnešním světě. Věnujeme-li se tématu kněžské služby a přípravy na ni, obě hlediska zůstávají úzce propojena. Běžně vidíme tendenci je spojovat i v diskusích, které se na toto téma odvíjejí. Otázky a problematika smyslu, významu a nároků kladených na služebné kněžství nachází svoje odpovědi ve třech oblastech: a) v sebepochození kněze; b) ve formě jeho života a uskutečňování jeho poslání a služby v praxi; c) v aktualizaci všech fází jeho formace, která je nastartována dobou jeho přípravy na přijetí kněžství. Ne vždy toto teologické východisko zohledňují konkrétní formační programy. Především tímto aspektem se kniha odlišuje od jiných, když je pojmenovává a vyhodnocuje.

Podobně fundovaná publikace o formaci kněží pro budoucnost u nás chybí. K dispozici máme více méně stále se opakující úvahy opřené instrukce k výchově kněží z dob sv. Jana Pavla II. Nijak dále jsme nepokročili. Proto toto malé nahlédnutí může být inspirující. Ale úkol společně uvažovat o formaci kněží pro budoucnost zde

zůstane. Podle autorů je ujasnění záměrů nutné, když si všimneme nápadných změn v církevních institucích a ve společnosti. S nimi jsou spjatá témata vztahu víry a náboženství pro *dnes a zítra*. Církev, zejména ve své *oficiální* přítomnosti, tedy ve své institucionální podobě, je tím vším ovlivněna, takže odkazování na takto přítomnou církev tvoří důležitý referenční rámec předložené publikace. Rozhodně současné struktury formace nemůžeme přehlížet. Ale můžeme se s nimi spokojit? Kniha je nepochybně určena pro církví zřízené formační instituce, zde najdeme její vlastní místo. Přesto publikace obsahuje stále odkazy na přítomnost Božího lidu, jenž obsáhne mnohem širší spektrum různých podob příslušnosti k *institucionální podobě* církve, než s nimi ve formaci pracujeme. V následující recenzi bude stručně nastíněno několik vybraných aspektů formace. Ale nejen to. Zajímáme se i o širší souvislosti, především pokud mají rozpoznatelný význam nad vlastní rámec běžných, organizačně-administrativních diskusí, které se i v (západní) Evropě vedou, zejména v německojazyčném prostoru. Tato rozprava o úkolech a službě současných i budoucích kněží se má vést podle autorů ve třech výchozích bodech: a) s ohledem *na současnou kulturu života*, b) s ohle-

dem na přítomnost fenoménu *zneužívání v církvi* a konečně c) s ohledem na širší fenomény církevních otřesů a odchodů; následuje několik poznámek k zaměření a akcentaci příspěvků v této knize.

ad a) Společné přesvědčení autorů vychází z toho, že formace a služba kněží jsou vždy živeny biblickými kořeny, jsou zakotveny v dějinách víry a teologie a vychází z nauky církve, a ty opět odkazují specificky na kulturu života. Promýšlení formace takto ideově podložené nabývá zjevně svých kontur s pomocí *reality*, jež je obklopuje a utváří. Pro otázky a problémy spojené s tématem této knihy je tedy *současná a budoucí* realita světa a života vedle jiných pramenů poznání významným zdrojem, na nějž odkazuje. Autoři se pokouší nabízet hermeneutické objasnění toho, o co ve skutečnosti za kulisami institucí běží, tedy i rozvoj současných a budoucích podmínek v naší přítomnosti existující neuralgické body utváření profilu kněze pro budoucnost, dále samotné zrání církve, pastorační postupy, včetně s tím těsně spjatého pojetí kněžství. Přiblížíme je ze čtyř hledisek.

- Podle Aloise J. Bucha (s. 9–22) se podle četných empirických studií a jejich interpretací odehrávají změny (velmi zásadní), pokud jde o význam náboženství, víry a círk-

ve v dnešních tzv. *moderních společnostech*. Již delší dobu jsou často paušálně popisovány souslovím *postupující sekularizace*, a to i v německy mluvících zemích. Tato diskuse se ohledně odlišných pohledů na náboženství opírá o sociologickou terminologii. Situaci náboženství načrtává téměř výlučně z hlediska ztráty. Náboženství přichází o svou pozici nebo se staví do opozice vůči modernímu životnímu stylu. Tento způsob vzhledu rezonuje i v některých teologicko-církevních ohlasech. Je však tato terminologie adekvátní či prosta problematičnosti? Náboženství je pozorováno a zkoumáno diferencovaně. Hovoří se dnes o sociologicky zachytitelném jevu tzv. *znovuobjevování* náboženské zkušenosti, především mimo vlastní náboženské instituce. Toto *znovuobjevení* náboženství je blíže určeno orientací na nový smysl náboženství ve společnostech evropského Západu. O debatách nad významem náboženství ve veřejné sféře, které probíhají již delší dobu, to platí obdobně. To, co se odehrává v těchto polemikách, je složitější, protože v některých případech zohledňují specifika příznačná pro jednotlivé země a kultury. V pozadí evropských sporů vidíme s tím spojenou snahu o *zajištění udržitelných hodnotových orientací sociální a solidární*

struktury v pluralitních společnostech, které se značně liší v příslušném určení vztahu k náboženství a církvi a jejich veřejné přítomnosti. Tím spíše se ukazuje nedostatečnost současných sekularizačně-teoretických koncepcí. Dnes se má za to, že koncept *sekularizace* zastaral. Nutno hovořit o *dekulturalizaci* náboženství v dnešní *cool společnosti* (Olivier Roy). *Dekulturalaci* se myslí změna vztahu mezi náboženstvím a veřejným životem, zejména procesy *deteritorializace* či *rozpouštění hranic* (oddělení náboženství a příslušné kultury života). Poněvadž se formace kněží odehrává ve *znalostní společnosti* (*knowledge society*) obvyklé formy *inkulturace* či *přizpůsobení* (*adaptation*) se jeví nedostačující. Kněz pro budoucí pastorační práci bude totiž pracovat v nově utvářených sociálních vztazích mezi *náboženskými* věřícími (vystavenými konkurenci různých nabídek *religiozity*) a *sekulárními* (ne-)věřícími, totiž v tendencích ke stále ostřejšímu vymezování mezi nimi, a to prostřednictvím životního stylu. Přestanou fungovat společně sdílená kritéria. Rostoucí propast mezi církevními institucemi a mládeží je stále zřejmější. Kniha klade například silně otázku: Jak objasníme rostoucí počet mladých lidí na *Světové dny mládeže* a souběžně *trvalý pokles počtu kandidátů kněž-*

ství? Odpovídá *potřeba* mladých lidí tomu, co církev ve své tradiční podobě nabízí?

- Pro formaci je dle autorů rozhodující, jak je vnímán význam náboženství v dnešní společnosti obecně, jak jsou nahlíženy role, formy přítomnosti a funkce křesťanství a církve zvláště. Shoda panuje v tom, že se jedná o změny s trvalými dopady na sociálně-společenský význam náboženství obecně, totiž jsme účastníky úplného *přeorientování váhy individuálně a společensky relevantních hodnot a postojů a jejich akceptování*. Hodnoty jsou stále křesťanské (odvozené od křesťanství), ale chápou se odlišně.

- V způsobu porozumění světu pozorujeme akcentaci rozměru svobody a rovnosti (již ne kontroly moci či podílu na moci). Jsou součástí směřování k nové humanitě, na níž se křesťané mají podílet. S tím je spojován požadovaný rozchod s tradicí či opouštění její normotvorné role. Ucelený sekularistický světový názor nyní získává nejen kulturní převahu, dostává hegemonické postavení. Tlak na proměnu nábožensko-politického uspořádání pro církev představuje *prahovou situaci* se značnými důsledky pro jednotlivé instituce i pro církevní personál. Tím se vytváří rámcové podmínky církevní služby, například *tlak na sebeseku-*

larizaci v církevních sociálních zařízeních, rostoucí zátěž zdůvodňování církevně odpovědné výchovy a vzdělávání, diskuse o budoucích finančních zdrojích a tak podobně. Bezpochyby jsou tím předurčovány významné změny pro možnosti budoucí kněžské služby a tím i pro její přípravu.

- Změny globálních rámcových podmínek dnešní kultury života nemůžeme již přehlížet. Odrážejí se v nových pracovně-právních vztazích. V jimi inspirovaných změnách akcentů vnímání a pozornosti, dodejme – z nich odvozovaných přetvářených prioritách, se církev již nepotýká s požadavky církev a svět, nýbrž církev a nové ideologie. Vnímáme tento trend vzhledem k ekologii, udržitelnosti života, uznání světového společenství. Posílení křesťanského příspěvku ke spravedlivým a mírovým vztahům mezi lidmi, k humanárnímu soužití ve společnostech a jakýchkoli sociálních strukturách, ke kulturní otevřenosti a komunikaci a zejména k uctivé a tolerantní interakci, dialogu a spolupráci mezi náboženstvími je znemožňováno postupně se prosazujícími pravidly, jež chtějí náboženství zařadit do privátní sféry. To vše vytváří tlak nově definovat úkoly církve, totiž změnit profil církevní služby. Změněné globální perspektivy nově proží-

vaná církevní místa (*kirchlichen Orte* = místa, kde je církev přítomná).

Trvalá aktuálnost takovéto reflexe v kontextu měnící se kultury života se znovu ukazuje ve výzvěch pro kněžskou službu i příležitostech značně diferencovaných způsobů přístupu k náboženství, osobní religiozitě a životu z víry, a to i mezi křesťany. Tyto způsoby přístupu by měly odpovídat také *oficiálnímu poslání* (nejen osobnímu charismatu jednotlivých kněží), charakteru pověření (definování *missio* kněze biskupem) a obsahu a forem utváření hlásání a předávání žité víry, dvojím způsobem: uvnitř těchto společenských struktur, rovněž tak s těmito společenskými strukturami, které se oproti minulosti do značné míry změnila a v budoucnu se budou patrně měnit i nadále. Otázka zní: Jak může a má biskup přesně určit *missio* kněžím pro budoucnost?

ad 2) Jak dále říká Buch ve svém úvodu, kniha se podrobně věnuje reflexi nad důsledky všech forem zneužívání. Atmosféra uvnitř kněžstva z obav z obvinění je podle současných průzkumů znepokojivá. Ba právě ta má pro budoucí kněžskou formaci svůj vlastní význam. Příspěvky zde shromážděné se několikrát odvolávají na to, co známe lépe z odborných studií. Pohled zaměřený výlučně na péči o oběti je

zúžený. Podle současných autorů se potřebujeme těmito otázkami zabývat diferencovaně a kriticky, v tom nejlepší smyslu.

Fenomén zneužívání byl vnímán, řešen a zpracováván v různých rovinách a ve zjevných, postupně objevovaných nedostacích, zejména s ohledem na utrpení těch, jichž se zneužívání bezprostředně dotýká. To ovšem musí mít značný dopad na budoucí kněžskou službu, ale zejména na formaci kněží. Autoři upozorňují na tzv. celkový komplex *systémového pozadí*, na které upozorňuje již dnes další směr badání určující tzv. studie MHG (*Forschungsprojekt: Sexueller Missbrauch an Minderjährigen durch katholische Priester, Diakone und männliche Ordensangehörige im Bereich der Deutschen Bischofskonferenz*, 2018). O co se jedná? O to, že musíme se učit porozumět mechanismu uplatňování moci a autority, zejména ze strany duchovních, na životní styl kněží a na určité formy klerikálních postojů a způsobů chování.

S tím je spojena podle autorů otázka morální kvality kněze pro budoucnost. Tyto podmínky pro kněžskou službu jsou z morálního hlediska vysoce náročné. Takto jsou také vnímány a očekávány od ostatních. Zneužívání ve své konkrétní podobě hluboce ničí důvěru. Je spojeno s násilím. Je zakou-

šeno pouze jako extrémní *protiklad reality* toho, co církev je a být má. V důsledku toho dochází k zásadnímu otřesu důvěry v církev a k dalekosáhlé krizi její důvěryhodnosti. Kritika, pochybnosti a zásadní zpochybňování, které to živí, nepředstavují v církvi okrajové jevy, ale objevují se uprostřed života církve a společenství. Když se zdá, že se všechno otrásá, všechno je takříkajíc zpochybněno ve vztahu k osobní zbožnosti, religiozitě a víře. Důsledkem je zpochybnění toho podstatného: poslání, nároku a smyslu církve, a to jak v jejích osobních, tak institucionálních nárocích a projevech. Vzhledem ke zneužívání páchanému duchovními, – autoři zdůrazňují, že se sice týká jen části kléru, ale to nijak nezpochybňuje nulovou toleranci ze strany církve vůči pachatelům – se značná část kritiky a otázek soustřeďuje jednostranně na obraz kněze a jeho službu, na jeho kompetence a to, jak je přijímán. Otázka závazné povinnosti celibátu musí být vyjasněna vždy osobně a lidsky zrale, navíc pokud jde vnitřně odůvodněna životem založeným na vzkříšení. Stejně jako je důležité brát vážně odkaz odborníka na nevhodnost nedostatečně komplexní teze, podle níž je celibátní způsob života jako takový příčinou zneužívání, je stejně důležité nevvozovat z toho

povrchní závěr, že v celkovém kontextu důkladného proniknutí a zpracování komplexního pozadí (také a zejména) kněžského zneužívání by se neměla přestat věnovat pozornost celibátnímu způsobu života, který zásadně utváří dnešní kněžství. Naopak, taková pozornost je nutná kvůli věčné stránce celibátu i kvůli všem zúčastněným. Budoucí kněžská formace bude muset prokázat svou kvalitu v neposlední řadě tím, že si z faktů a analýz zneužívání v církvi vezme konkrétní poučení. Stane se důležitým prvkem nezbytného trvalého úsilí o uvědomění si významu a závažných důsledků těchto zraňujících sehlání, která ve svém komplexním pozadí, příčinách a konkrétních podmínkách působení a výskytu ovlivňují do značné míry pochopení a utváření poslání, a tím i formaci kněží.

ad 3) Se službou a formací kněží souvisí, nejen nějak částečně, širší pohled na církev. Vše, co se v církvi děje, jak působí a co ji utváří, čím a jak slouží, v jakých oblastech působí, jak sama sebe vnímá a uvnitř diskutuje, její dílčí činnosti i celkový přínos jejích aktivit, jasně řečeno vše, co se děje uvnitř i navenek, má formativní účinky. Na jedné straně církev sama vnímá, jak její činnost a postoje působí navenek a utváří i její

vlastní vnitřní život, z druhé strany vnímá reakce zpoza společenství církve. Obojí vnímavost nese v sobě nemalý formativní potenciál. Některé z jevů, hlavně ty, které upoutávají větší pozornost, patří do kategorie drastických pocitů, jsou to bolestné zkušenosti a v některých ohledech i zkušenosti, které mění dosavadní pastorační směřování církve. Ale i tyto otřesy, jsou-li ošetřeny, umožňují *nové věci*. I tato odvrácená strana ovlivňující vztah náboženství a kultury však vyžaduje péči a ošetření. Proto součástí formace je i kající praxe, růst důvěry v Boží vedení, doprovázení a s tím spojené standardy odpovědného jednání v řízení a hospodaření církve.

Podle autorů je třeba se otevřeně ptát: Proč nebo alespoň do jaké míry je budoucí kněžská služba potřebná? Je skutečně zapotřebí více, nebo spíše méně kněží? Co bude znamenat kněžství s ohledem na prognózu *zmenšující se* církve? Jaké místo bude mít kněžství v *digitální éře*? Odpovědi na tyto a podobné otázky budou vždy směřovat mimo *pouhé* údaje ze statistik. Statistiky odpovědi nedávají. Otázka pochopení kněžství, kněze a jeho služby směřuje mnohem hlouběji. Je součástí báze, jež pro věřící bude znamenat samotný základ jejich víry a očkávání. Patří k těm otázkám, které

jsou rozhodující pro praxi jejich života založeného na vzkříšení. Souvisí s tím, jaké úkoly z nich lze vyvodit. Platí, že pro budoucí činnost kněží je rozhodující, jak o nich uvažujeme dnes. S tím souvisí otázka, jaký *obraz kněze* převládá. Jak se *obraz kněze* zúčastněných a dotčených, především farností, biskupů a dalších rozhodujících činitelů, ale také těch, kteří jsou zodpovědní za přípravu, jakož i samotných zájemců a kandidátů kněžství, odráží v jejich motivaci nechat se formovat k budoucí podobě kněžství? a konečně s tím souvisí otázka, jaké představy převládají v souvislosti s kněžskou službou v pastoraaci založené na přítomnosti Krista v Božím lidu a na jeho druhém příchodu? Jsou významné z hlediska budoucích požadavků, například nároků kladených na ty, kdo budou pracovat v církevních službách a institucích. Je třeba se ptát, co lze v důsledku toho považovat za smysuplné nebo *vhodné*, a mělo by proto být pro formaci *směrodatné*. a také co opustit. Z toho vyplývají další otázky, např. zda budoucí podoba svátostného kněžství a konkrétní podoba kněžství v katolické církvi jsou chápány *jednotně*, nebo spíše *pluralitně*, a v druhém případě v čem spočívá jednotící jmenovatel možných různých forem chápání kněžství. Je tedy zřejmé, že

kromě pastoračně-funkčních aspektů je vedle otázek teologického základu budoucí identity kněze a jeho poslání podstatné pro ty, kdo se zabývají formací, uvažovat o všem, co se dotýká *univerzálních aspektů církve*. Ve formaci kněží je totiž přítomna měnící se podoba církve, a proto se nelze v žádném případě apriorně v diskusích omezit na současnou podobu církve a její potřeby.

Projevy této *změny epochy* (dotýkající se kněžství – svátostného i všeobecného) dále ukazují zjevnost prolínání konkrétně vnímané *nejistoty* související s vírou a životem a velmi zásadního znejistění dosavadních *jistot*. V mnoha konkrétních životních situacích je zatěžko dřívějším *jistotám* uvěřit nebo je přijmout. Mladá generace ji ztotožňuje se se ztrátou životního směru. *Nejistota* (či *znejistění*) tímto způsobem poukazuje na ještě hlubší rozměr krize důvěryhodnosti a potřeby ujištění. Jsou mnohem více přítomné ve formaci než ty skutečnosti, jež byly dříve zmíněny jako průvodní jevy církevního zneužívání a obtížného procesu vyrovnávání se s ním. Řeceno ostřeji: Problémy ztráty věrohodnosti, sdílitelnosti či nověji propojenosti, o nichž se v různých transdisciplinárních variantách hovoří již desítky let, zpočátku především ve vztahu

ke společnosti a náboženství či víře, již dávno pronikly do jádra církve, církevních obcí i osobního křesťanství – jako hluboká, částečně existenciální obava o *věrohodnost víry* a *uschopnění z víry žít* (*Glaubensmöglichkeit und -fähigkeit*). Do jádra církve často proto proniká i hledání oné nové orientace víry, zasahující i vnitřní stránku možnosti a schopnosti věřit dnes a v budoucnu. Na tomto pozadí je poněkud překvapivé, že v mnoha teologických a církevních diskusích a ve výměnách názorů uvnitř církve není stále ještě dostatečně viděna a brána vážně zvláštní váha tohoto hlubokého převratu, který trvá již dlouhou dobu. Nepodceňujeme radikální povahu výzvy k ujištění, která před církví a teologií stojí? Tato výzva se dotýká jádra poslání církve, jeho legitimacy a vize, jeho mandátu a aspirací ve všech dimenzích. Podle katolického přesvědčení dává dějinně vtělené Boží zjevení svátostný význam také žité a věřící církvi ve všech rozměrech jejího svědectví a služby. Týká se i konkrétní podoby „oficiálního“ kněžství, které tento smysl zvláštním způsobem reprezentuje. Zahrnuje otázku *věrohodnosti víry* a *uschopnění z víry žít* a je zaměřena na kněžskou službu (a tedy na ordinovanou službu jako celek) právě kvůli specifickým vlastnostem *víry katolické*

církve. Především však taková výzva může obsahovat nejen břemeno minulosti. Proto je namístě uvažovat o zcela zásadně obnovené motivaci pro budoucnost, zejména s ohledem na změněné cesty víry. Otázka „proč být vlastně knězem“ pro příští desetiletí je rozhodující. Obsahuje-li odpověď pouze odkaz na uchování dosavadních pastoračních struktur, můžeme téměř s jistotou tvrdit, že je nedostatečná a nepovede k růstu kněžských a řeholních povolání.

Achillovou patou současné formace je opomíjení eschatologicko-soteriologického jádra života a poslání církve. Část se dnes (podobně jako v minulosti) omezuje *pouze* na etiku. Bez něho se ztrácí schopnost vnímat, co je v situacích otřesů v sázce. Přináleží k ní i otevřenost vůči těm, kdo kladou otázky, a těm, kdo jsou tázáni, a zejména k ní náleží schopnost pozorně, ochotně a diskrétně pozorovat, vnímat a naslouchat. a v neposlední řadě nutno k ní přiřadit i zásadní připravenost přijmout odpovědnost a vhodným způsobem vstupovat do dialogu o společenských otázkách a jednotlivých odpovědích na ně. Proto je nutno se ptát: Co znamená pro kněžskou službu v této převratné době (řečeno s papežem Františkem *změny epochy*) *misijní proměna církve*? Je-li správně chápána, zna-

mená nepřetěžovat kněžství kompetencemi, které s tím nesouvisí. Pozitivně: rozvíjet řadu nepostradatelných schopností, obdarování a ctností, z nichž každou je třeba osobně konkretizovat, u každého seminaristy. Formace má směřovat v odpovědné účasti na *pastorační a misijní reorientaci*. Ta obsahuje „dynamiku exodu a daru, dynamiku vycházení ze sebe, dynamiku putování a opakovaného rozsévání, vždy dál a dál.“ (EG 21)

A konečně, stále nápadnějším fenoménem změny církve a jejího probuzení je znovuobjevení *synodality* z historické a teologicko-církevní perspektivy. Mezitím se nejen stále více stává předmětem (také římskokatolické) systematické teologické reflexe a komentářů, ale i mimo světové synody biskupů, které se opakovaně konají od Druhého vatikánského koncilu, se stává viditelným a vnímatelným prvkem církevního dialogu o budoucnosti. Tyto synody mají ovšem různé stupně závaznosti, složení a formy, záleží na tom, na jaké církevní úrovni se konají (například v německojazyčné oblasti jsou to diecézní synody a celostátní *synodální cesta*). Ačkoli je třeba ještě vyjasnit řadu otázek, například pokud jde o příslušné kompetence a závaznost zde přijatých závěrů, jakož i o vztah mezi synodální poradní kompetencí

a rozhodováním na jedné straně a příslušnou, zejména biskupskou rozhodovací pravomocí na straně druhé, je již nyní nepochybné, že synodalita otevírá neznámé prostory zkušenosti víry a církve. Vytváří nové možnosti výměny, porozumění, včetně kontroverzních debat a vzájemného střetu či potyček, které v církvi vždy byly pěstovány v úctyhodné tradici disputací. Nově založená a praktikovaná synodalita může tvořit závažný doplňující prvek k výše zmíněnému úsilí o *věrohodnost a důvěryhodnost* a s ním spojenému změněnému utváření odpovědnosti. K tomu je třeba jen dodat: Protože a nakolik se v praktikované synodalitě jedná o novou *důstojnost víry* křesťanského poselství (objev důstojnosti celého Božího lidu) a poslání, jsou synodální snahy o obnovu víry – jako osobní události i jako *věcného* ujištění o *pravdě evangelia* v pluralitě jednoty místní a světové církve – vystaveny zásadním otázkám a výzvám ve složitém vztahu mezi *pravdou* (*Wahrheit*) a *pravdivostí* (*Wahrhaftigkeit*), jak se o nich již delší dobu a v mnoha rozličných variantách diskutuje v sekulárním a zejména vědeckém diskurzu.

Závěrem: Příspěvky v tomto svazku mají mnoho společného s jevy, kterých se v naší recenzi poznámce jen můžeme dotknout.

Jsou spojeny i s perspektivami přesahující běžný horizont uvažování nad formací, nekladou nové otázky a jiné důrazy, kladou je nově, z jiného úhlu a v jiném pořadí. Odrážejí rozmanitost a komplexnost nastolených otázek. Každá z nich se svým způsobem ujímá výzev a možností, které je třeba zvážit a objasnit pro službu budoucích kněží a pro obnovené kontury jejich formace. Různorodost charakterizuje perspektivy zvolené autory i analýzy problémů, interpretace, teze a postuláty, které je doprovázejí; projevuje se také v různě odůvodněné, ale vždy rozpoznatelné *starosti*, vnímané jako břemeno i impuls, s ohledem na přípravu budoucích kněží na jejich osobně i odborně kompetentní službu. Zejména s ohledem na širokou diskusi o službě a formaci kněží, která byla vedena s mnoha různými účastníky, nemůže tato publikace nabídnout ucelenou koncepci či shrnutí, ale spíše si klade za cíl dokumentovat různé důrazy a konkrétně vyprofilované názory v dostupných odborně zaměřených dílčích přístupech. Různorodost se odráží i ve zcela odlišných formách intelektuální námahy a jejich prezentace. Potřeby důkladného, tvůrčího hledání a úsilí o porozumění s *cílem trvalé reorientace* jsou v této jistě nesourdosti jednotlícím ukazatelem.

Výběr přístupů, výkladů a problémů obsažených v této knize si nemůže činit nárok na to, aby reprezentoval všechny relevantní aspekty takového hledání, natož pak mnohem komplexnější souhrn souvisejících pohledů, a to i v multidisciplinárním a transdisciplinárním pojetí. Jeho záměrem je však poukázat na zvláště důležité aspekty obnoveného objasnění kněžského poslání a kněžského života, které je dnes i v budoucnu nezbytné. Zvláštní zřetel si zaslouží takové pojetí a koncepce formace a služby budoucích kněží, které by byly slučitelné s tím, co bylo a je součástí živé tradice, a zároveň odvážné a vhodné pro budoucnost. Příspěvky autorů jsou seřazeny podle toho, jak se zaměřují na jeden ze tří prvků obsahového strukturování, které byly označeny za významné: Výzvy, ujištění, perspektivy.

V souladu s úzkou provázaností jednotlivých prvků *materie* v její komplexnosti, o níž v této publikaci především jde, neznamená toto třídílné zařazení příspěvků vymezení, jež by bylo jediné možné. Spíše má tvořit orientační body k četbě. Zefektivnit ji. Nepřekvapí proto, že jsou zde dvě zvláště objevné linie úvah: pozornost věnovaná a) konkrétnímu utváření formace a služby kněží;

b) základním pojmům a možnostem, které toto utváření inspirují. Tyto dvě linie všemi příspěvky prolínají. Vznikly na základě různých odborných přístupů, takříkajíc jako červená nit, a to i nezávisle na jejich zařazení v této knize. Tento ediční záměr zdůrazňuje vzájemný vztah mezi konkrétním (jak formaci v blízké budoucnosti *dát nové směřování*) a teoreticko-strategickým (jak tuto trvalou *reorientaci formace* opřít o teologické zdůvodnění). Kniha znovu upozorňuje na to, že bez pečlivého zvážení nelze ani náležitě přiblížit problémy kněžské existence a s ní spojené konkrétní služby, ani diskutovat o fundovaných a perspektivních obrysech kněžského úkolu a poslání. Ten však tvoří základní záměr, a tedy i konkrétní zaměření toho, co je zde předkládáno; může tak přispět i k diferencovanému vyjasnění osobních i profesních kompetencí budoucích kněží, stejně jako ke kritickému ujištění o jejich motivaci, nadějích a očekáváních.

Pavel Ambros

PETR JAN VINŠ (ED.):

VYSVĚCENÁ. KNĚŽSTVÍ ŽEN V REFLEXI STAROKATOLICKÉ TEOLOGIE

(Praha: Starokatolická církev v ČR, 2023, 246 stran, ISBN 978-80-908155-7-5)

V posledních letech se na českém knižním trhu objevilo několik publikací na téma postavení ženy v církvi. Tato otázka stále více rezonuje v církevních společenstvích i s ohledem na probíhající synodální proces v katolické církvi. V diskuzích zaznívá i provokující otázka o možnosti kněžské ordinace žen, tak jak je již praktikována v jiných křesťanských církvích. K hlubšímu promýšlení této otázky může přispět i teologicko-pastorální zamyšlení ohledně svěcení žen uvnitř Starokatolické církve v ČR, kterou představuje publikace Petra Jana Vinše. Již při prvním seznámení se s touto knihou je zřejmé, že se jedná o soubor textů, pocházejících z různého kulturně-náboženského prostředí, které se daného tématu více či méně dotýkají. Kdo by očekával, že v publikaci nalezne erudovanou teologickou reflexi ohledně ordinace žen, jak naznačuje podtitul knihy, bude patrně zklamán.

Kniha začíná třemi předmluvami, přičemž za nejprínosnější považují uvedení do tématu od editora knihy, který se ve svém úvodním slově snaží tematicky sjednotit jinak nesourodé studie. Za teologicky nejvýznamnější lze považovat dva příspěvky dnes emeritního profesora na Institutu ekumenických studií ve švýcarském Fribourgu Urse von Arxe. Bohužel se jedná o překlad jeho studií z let 2000 a 2002 a nejsou publikovány aktuální studie na toto téma. Zařazení těchto studií je pochopitelné na pozadí probíhajících diskuzí ohledně ordinace žen v Utrechtské unii starokatolických církví, přesto novější a komplexnější studie by této diskuzi více prospěly.

Po úvodním textu starokatolického biskupa Pavla Stránského následují dvě biblické studie ohledně svěcení žen, kdy je zřejmý záměr vnímat kněžskou ordinaci na základě učení a působení Ježíše z Nazareta i jeho vztahu k ženám. Příspěvek německého starokatolického teologa Hanse-Jürgena van der Mindeho se soustředí na ta biblická místa, která se mohou vztahovat k ministeriální službě žen a jejich postavení v prvotní církvi. I když se jedná o aktuální otázky i dnes, jak naznačuje název příspěvku, je třeba biblický text interpretovat v širším historicko-

-teologickém kontextu, někdy autorovy vývody představují jisté „myšlenkové zkratky“, jako na s. 57: „Kněžské svěcení žen představuje rozkol s dlouholetou tradicí církve, neznamená však rozkol s praxí Ježíše.“ Ve druhém biblickém textu tohoto sborníku anglikánský teolog a biskup Nikolas Thomas Wright si klade otázku, zda má svěcení žen oporu v Bibli? Dochází k závěru, že ano, ale tuto skutečnost neříká přímo, domnívá se, že jím předložené důkazy jsou dostatečné: „podle mého mínění hovoří důkazy“ (s. 83). Pozorný čtenář však nabyde dojmu, že biblický pohled na kněžskou ordinaci a službu je obestřen mnoha nejistotami, gesto vkládání rukou popisované v novozákonních textech nelze vždy jednoznačně interpretovat jako okamžik „kněžského svěcení“, podobně i chápat texty popisující Večeři Páně jako okamžik ustanovení kněžství.

Zajímavou studií je popis od Petra Jana Vinše jak se uvnitř jedné křesťanské konfesní skupiny odvíjela diskuze ohledně kněžské ordinace, jaká byla argumentace jednotlivých představitelů a jak rozhodnutí jednotlivých národních církví se promítlo do vztahů, jak v Anglikánském společenství, tak i v Utrechtské unii starokatolických církví. Autor přichází k závěru, že téma kněžské ordinace

žen je nejen aktuální a dynamické, ale i „třaskavé“ a konfliktní. Na příspěvek Petra J. Vinše tematicky navazuje pojednání Urse von Arxe, který pohlíží na debatu o svěcení žen ve starokatolických církvích Utrechtské unie ne z pohledu historického, či sociologického, ale teologického, eklesiologického a antropologického. Následující příspěvek tohoto autora popisuje debatu mezi starokatolíky a pravoslavnými na téma: Úloha žen v církvi a svěcení žen jako ekumenický problém. Z této diskuze je zajímavé sledování způsobu vnímání celé otázky, teologických a antropologických přístupů i metody a formy argumentace.

Sborník obsahuje i mnohá osobní svědectví a detailní popis průběhu 51. synodu Starokatolické církve v ČR, konaného dne 13.–14. 10. 2022 v Bystřici pod Hostýnem, kde se hlasovalo o kněžské ordinaci žen. Účastníci synody se vyjadřovali k teologickému zdůvodnění pro svěcení žen, které bylo rozpracováno v devíti bodech. Avšak ne všechny body jsou teologickým zdůvodněním, např. poslední bod mluví o tom, že v mnoha starokatolických církvích se kněžská služba osvědčila a je pozitivně hodnocena. Usnesení o kněžské ordinaci žen bylo účastníky synody přijato, nikdo nebyl proti, jeden se zdržel a všichni ostatní byli pro. Z hlaso-

vání je tedy zřejmé, že tato otázka již není tak „problematická“ jak bychom se mohli domnívat. Rozhodnutí pro kněžskou ordinaci v České starokatolické církvi bylo vedeno ani ne teologickou reflexí, jako spíše aktuální reflexí života církve v současné společnosti. Všechny teologické argumenty pro svěcení žen, nebo jen pro svěcení mužů, nejsou natolik průkazné, že v této otázce je určující praxe a tradice daného církevního společenství, případně odvaha stávající praxi změnit.

Přínos tohoto sborníku vidím nejen ve zvoleném tématu, ale především v popsání jednotlivých kroků, které vedly ke kněžské ordinaci žen ve starokatolických církvích. V tomto rozhodování je nezbytný eklesialní rozměr, kdy věřící vyjádří svůj *sensus fidelium*, který musí být vyslyšen. Tato kniha tématem a nastolenými otázkami otvírá pole k širším úvahám o postavení ženy v církvích, jejíž hierarchická struktura je tvořená muži. Lze si přát, aby současný synodální proces v katolické církvi dal možnost diskutovat i o těchto tématech a církev dala možnost všem svým členům rozvíjet svá charisma.

Pavel Kopeček